

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

ՎԱԶԵ ՍՄԲԱՏԻ

ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

ВАЧЕ СМБАТОВИЧ
НАЛБАНДЯН

Ե Ր Ե Վ Ա Ն

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АРМЕНИИ

ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

МАТЕРИАЛЫ К БИОБИБЛИОГРАФИИ

УЧЕНЫХ АРМЕНИИ

№ 50

ВАЧЕ СМБАТОВИЧ
НАЛБАНДЯН

Вступительная статья Эд. М. Джрбашяна, В. С. НЕРСИСЯНА
Библиография составлена Р. А. БАБАДЖАНЯН

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ГИТУТЮН» НАН АРМЕНИИ
ЕРЕВАН

1995

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՃՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ**

**ՆՅՈՒԹԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ
ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ**

№ 50

ՎԱԶԵ ՍՄԲԱՏԻ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

**Ներածականը էդ. Մ. ԶՐԲԱՇՅԱՆԻ, Վ. Ս. ՆԵՐՍԻՍՅԱՆԻ
Մատենագիտությունը կազմել է Ռ. Ա. ԲԱԲԱԶԱՆՅԱՆԸ**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՄ «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Ե Ր Ե Վ Ա Ն**

1 9 9 5

*Տպագրվում է Հայաստանի ԳԱԱ փիլիսոփայության և բանասիրության
բաժանմունքի բյուրոյի երաշխավորությամբ և ֆունդամենտալ գիտական
գրադարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ*

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Կ Ո Լ Ե Գ Ի Ա

Ս. Հ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ (նախագահ), Հ. Գ. ԲԱԿԼԱՎԱԶՅԱՆ,

Գ. Բ. ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ, Ռ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ, Վ. Ս. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ

Պատասխանատու խմբագիր՝ Էդ. Մ. ԶՐԲԱՇՅԱՆ

*Печатается по рекомендации бюро Отделения философии и
филологии НАН Армении и по решению ученого совета
Фундаментальной научной библиотеки НАН Армении.*

Редакционная коллегия:

**С. А. ВАРДАНЯН (председатель), О. Г. БАКЛАВАДЖЯН,
Г. Б. ГАРИБДЖАНЫН, Р. М. МАРТИРОСЯН, В. С. НАЛБАНДЯН.**

Ответственный редактор: Эд. М. ДЖРБАШЯН

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱԱ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ
ՎԱՋԵ ՍՄԲԱՏԻ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆԻ ԿՑԱՆՔԻ ԵՎ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

- Վաչե Սմբատի նախնադրանքը ծնվել է 1919 թ. փետրվարի 25-ին Նոր Բայազետ (այժմ՝ Կամո) քաղաքում:
- 1936 թ. ավարտել է Նոր Բայազետի միջնակարգ դպրոցը:
- 1936—1937 թթ. Նոր Բայազետի մանկատան դաստիարակ-դասատու:
- 1941 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը գերազանցության դիպլոմով:
- 1941—1946 թթ. ծառայել է խորհրդային բանակում: Պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար» և մի շարք այլ մեդալներով:
- 1946—1949 թթ. եղել է Երևանի պետական համալսարանի «Հայոց հին գրականություն» մասնագիտության գծով ասպիրանտ:
- 1948 թ. առ այսօր դասախոսում է Երևանի պետական համալսարանում:
- 1948—1956 թթ. վարել է կուսակցական դեկամար պաշտոններ (Կիրովյան կուլշրջկոմի քարտուղար, ՀԿԿ Երջադկոմի և ՀԿԿ կենտկոմի կուսակցական օրգանների բաժնի վարիչ):
- 1952—1953 թթ. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրեն:
- 1954 թ. շնորհվել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան՝ «Սովետական պատմավեպի մի քանի հարցեր և Դ. Դևմիրճյանի «Վարդանանքը» թեմայով դիսերտացիայի համար:
- 1955—1971 թթ. ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ IV—VII գումարումների Գերագույն խորհրդի պատգամավոր:
- 1956—1965 թթ. Երևանի պետական համալսարանի գիտական աշխատանքների գծով պրոֆեսոր:
- 1957 թ. ստացել է դոցենտի գիտական կոչում:
- 1959—1967 թթ. Հայկական ՍՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության

նախագահի տեղակալ:

1960 թ. հրավիրվել է Լեհաստան՝ Կրակովի համալսարանում դասախոսությունների կարգալու հայոց հին և միջին դարերի գրականություն թեմայով:

1963 թ. ղեկուցումով հանդես է եկել Դուբրովնիկում (Հարավսլավիա) կայացած «Համալսարանն այսօր» VIII միջազգային կոնգրեսում:

1965—1977 թթ. Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Մ. Արեղյանի տնվ. գրականության ինստիտուտի տնօրեն:

1969 թ. շնորհվել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան՝ «Զորրորդ դարի Հայաստանը հայոց հին պատմագրության մեջ և Ստեփան Զորյանի պատմավեպերը» թեմայով դիսերտացիայի համար:

— ստացել է պրոֆեսորի գիտական կոչում:

1971 թ. ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ թղթակից-անդամ:

1975 թ. ղեկուցումով հանդես է եկել Վայմարի 1000-ամյակին նվիրված սիմպոզիումում (ԳԴՀ):

1976 թ. ղեկուցումով հանդես է եկել Բուդապեշտում կայացած համեմատական գրականագիտության միջազգային կոնգրեսում:

1978 թ. առ այսօր Հայաստանի ԳԱԱ նախագահությանն առընթեր գրադարանային խորհրդի նախագահ-ֆունդամենտալ գիտական գրադարանի տնօրեն:

1982 թ. պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագրով»:

1985 թ. ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի II աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

1990 թ. շնորհվել է ՀԽՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում:

1994 թ. ընտրվել է Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս:

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА НАН АРМЕНИИ ВАЧЕ СМБАТОВИЧА НАЛБАНДЯНА

Ваче Смбатович Налбандян родился 25-го февраля 1919 г. в Нор-Баязете (ныне г. Камо).

1936 г. Окончил Нор-Баязетскую среднюю школу.

1936—1937 гг. Воспитатель-педагог в Нор-Баязетском детдоме.

1941 г. Окончил филологический факультет Ереванского гос. университета с дипломом отличия.

1941—1946 гг. Служил в Советской Армии. Был награжден медалями «За боевые заслуги», «За оборону Кавказа» и рядом других медалей.

1946—1949 гг. Был аспирантом по специальности «Древнеармянская литература».

1948 г.—н/вр. Читает курс лекций по древнеармянской литературе в Ереванском гос. университете.

1948—1956 гг. Занимал партийные руководящие должности (секретарь Кировского райкома, заведующий отделами партийных органов Ереванского горкома и ЦК КП Армении).

1954 г. Присуждена ученая степень кандидата филологических наук за диссертацию по теме: «Некоторые вопросы советского исторического романа и «Вардананк» Д. Демирчяна».

1955—1971 гг. Избирался депутатом Верховного Совета Армянской ССР IV—VII созывов.

1956—1965 гг. Проректор по научной работе Ереванского гос. университета.

1957 г. Присвоено ученое звание доцента.

1959—1967 гг. Заместитель председателя Президиума Верховного Совета Армянской ССР.

- 1960 г. Был приглашен в Польшу для чтения лекций в Краковском университете по древнеармянской литературе и армянской литературе средних веков.
- 1963 г. Выступил с докладом на VIII международном конгрессе по теме «Университет сегодня» в Дубровнике (Югославия).
- 1965—1977 гг. Директор Института литературы им. М. Абеяна АН Арм. ССР.
- 1969 г. Присуждена ученая степень доктора филологических наук за диссертацию на тему: «Армения четвертого века в древнеармянской историографии и исторические романы Стефана Зорьяна».
- Присвоено ученое звание профессора.
- 1971 г. Избран членом-корреспондентом АН АрмССР.
- 1975 г. Выступил с докладом на симпозиуме, посвященном 1 000-летию Ваймара (ГДР).
- 1976 г. Выступил с докладом на международном конгрессе по сравнительному литературоведению в Будапеште.
- 1978 г.—н/вр. Председатель Библиотечного совета при президиуме НАН Армении—директор Фундаментальной научной библиотеки.
- 1982 г. Награжден грамотой АН АрмССР «Вастакагир».
- 1985 г. К 40-летию победы над фашистской Германией награжден Орденом Отечественной войны II степени и юбилейной медалью.
- 1990 г. Присвоено почетное звание заслуженного деятеля науки Арм.ССР.
- 1994 г. Избран академиком НАН Армении.

**Վ. Ս. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ**

Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, հանրապետության գիտության վաստակավոր գործիչ Վաչե Սմբատի Նալբանդյանն իր երկարամյա եռանդուն գործունեությամբ ղգալի ավանդ է ներդրել հանրապետության գրականագիտական մտքի զարգացման, հայագիտական աշխատանքների կազմակերպման ու խթանման, գիտամանկավարժական կադրերի պատրաստման գործում:

Վ. Նալբանդյանը ծնվել է 1919 թ. փետրվարի 25-ին Նոր Բայազետ (այժմ՝ Կամո) քաղաքում, արհեստավորի ընտանիքում: Ծննդավայրում միջնակարգ կրթություն ըստանալուց հետո 1937 թ. նա ընդունվում է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը, որտեղ սովորելու տարիներին էլ նրա մեջ որոշակի նախասիրություն է ձևավորվում հայ հին և միջնադարյան գրականության նըկատմամբ:

Սկսվում է հայրենական մեծ պատերազմը, և 1941 թ. ամռանը Վ. Նալբանդյանը զորակոչվում է գործող բանակ: Ավարտելով Թեղավիի զինվորական ուսումնարանը՝ նա մեկնում է Հյուսիսային Կովկաս՝ ռազմաճակատի առաջավոր գիծ: Ռազմաճակատում վիրավորվում է, ապաքինվելուց հետո շարունակում է զինվորական ծառայությունը: Պար-

գեատրվել է «Հայրենական պատերազմի II աստիճանի» շրջանշանով, «Մարտական ծառայության համար» և բազմաթիվ այլ մեդալներով:

Վ. Նալբանդյանը 1946 թ. զորացրվում է բանակից և շարունակում ուսումնառությունը Երևանի համալսարանի ասպիրանտուրայում՝ ընտրելով «Հայ հին գրականության պատմություն» մասնագիտությունը: 1949—1951 և 1954—1956 թթ. նա կուսակցական աշխատանք է կատարում Երևանի շրջանային և քաղաքային կազմակերպություններում, ՀԿԿ Կենտկոմում: Բայց իր խառնվածքով ու մղումներով առավելապես հակված լինելով դեպի գիտահետազոտական աշխատանքն ու դրա կազմակերպման բնագավառը՝ 1950-ական թթ. նա մի շարք պատասխանատու պաշտոններ է վարում հանրապետության գիտական և մշակութային կարևորագույն կենտրոններում. եղել է Երևանի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի տնօրեն (1952—1953 թթ.), պետական համալսարանի գիտական աշխատանքների գրծով պրոռեկտոր (1956—1965 թթ.), ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրեն (1965—1977 թթ.): 1978 թ. մինչև օրս Վ. Նալբանդյանը ԳԱԱ նախագահությանն առընթեր գրադարանային խորհրդի նախագահն է և ակադեմիայի ֆունդամենտալ գիտական գրադարանի տնօրենը:

1948 թ. սկսած, զրեթե կես դար, Վ. Նալբանդյանն անընդմեջ հայ հին գրականության պատմություն է դասավանդում համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում: Ուսանողների շատ սերունդներ են ունենդրել նրա դասախոսությունները՝ առաջին անգամ մոտիկից հիմնավոր պատկերացում կազմելով հայ հին պատմագիրների ու բանաստեղծ-

ների գրական հարուստ ժառանգության մասին: Վ. Նալբանդյանը 1953 թ. պաշտպանում է թեկնածուական, իսկ 1969 թ.՝ դոկտորական դիսերտացիա: 1971 թ. նա ընտրվում է հանրապետության ԳԱԱ թղթակից անդամ, 1994 թ.՝ ակադեմիկոս:

Ասպիրանտական տարիներից ի վեր Վ. Նալբանդյանն զբաղվում է գիտահետազոտական մի շարք թեմաների մըշակմամբ, հրատարակում բազմաթիվ գրքեր և ուսումնասիրություններ՝ նվիրված բազմադարյան հայ գրականության պատմության տարբեր խնդիրների: Նրա հետազոտական գործունեության հիմնական բնագավառը հին և միջնադարյան մատենագրությունն է՝ գրապատմական և գեղարվեստական բացառիկ նշանակություն ունեցող հանգուցային խնդիրների արժարժմամբ:

Նրա ուշադրության կենտրոնում են ազգային գրերի ստեղծման, ոսկեդարի գրական մշակույթի կազմավորման, հայ հին պատմագրության գաղափարախոսական, ճանաչողական և գեղարվեստական յուրահատկության հարցերը: Այս առումով հիշատակման են արժանի «Մեսրոպ Մաշտոց», «Ազգային գրականության կազմավորման գործում անտիկ, բյուզանդական և տեղական ավանդույթների դերի մասին» ծավալուն հետազոտությունները և Նղիշեին նըվիրված մենագրությունը: Հայկական գրերի գյուտի մասին շատ է գրվել, և ապագայում նույնպես սերունդները հաճախ են անդրադառնալու այդ բախտորոշ իրադարձության իմաստավորմանը: Վ. Նալբանդյանը, սակայն, երևույթին նայում է մի տեսանկյունից՝ ցույց տալով գրերի ստեղծման ազգային-քաղաքական և հոգևոր-մշակութաբանական դրդապատճառները՝ ընդդեմ պարսկական և բյուզանդական

բռնությունների, հանուն հայության գոյատևման: Այս կապակցութեամբ անցյալում արվել են ոչ քիչ առողջ ու ճիշտ կռահումներ՝ հիմնականում մատնանշելով գրերի ստեղծման ուղղութեամբ հայոց Վռամշապուհ թագավորի ցուցաբերած եռանդուն շահագրգռվածությունը: Մինչդեռ բանասերը, հատկապես ծանրանալով Մաշտոցի կյանքի և գործունեության պետական, պալատական ծառայության շրջանի վրա, կարևոր նշանակություն է տալիս սկզբնաղբյուրներում բազմիցս ընթերցված, բայց առանձին ուշադրության չարժանացած այնպիսի տվյալների, որոնց համատեղումն ու նպատակադիր քննությունը որակական նոր լիցք է հաղորդում խնդրի ազգային-քաղաքական բնույթի լուսաբանմանը:

Անդրադառնալով V դարի հայ ինքնուրույն մատենագրության թռիչքատիպ և յուրօրինակ կազմավորման նախադրյալների հարցին՝ հետազոտողը զարգացնում է այն տեսակետը, թե այդ գործում անտիկ և բյուզանդական մրշակույթների ստեղծագործական յուրացման, հունարենից և այլ լեզուներից արված բազմաբնույթ, հարուստ ու մեծարժեք թարգմանությունների ազգայնացման հետ մեկտեղ կարևոր ու վճռական դեր են խաղացել նաև հեթանոսական Հայաստանի մատենագրական և բանահյուսական ավանդույթները: Թեզն առաջ քաշելիս ուսումնասիրողը բնականաբար հենվում է ազգային հինավուրց գրավոր հուշարձանների և հարուստ բանահյուսության գոյության մասին օտար ու հայ աղբյուրներում առկա վկայությունների վրա: Առանձնապես զնահատելի են ուսումնասիրության այն մասերը, որտեղ փորձ է արվում ցույց տալու, թե անտիկ արվեստի տեսությունից յուրացված առանձին դրույթներ

ինչպես են Հայաստանի իրականության յուրահատկությունների թեւադրանքով վերամշակել ու զարգացրել հայ մտածողները:

Եղիշեին նվիրված մենագրությունը, որն ամփոփում է պատմիչի կյանքի և ստեղծագործության հանգամանալից քննությունը, հատկապես ուշագրավ է «Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին» մատյանի գեղարվեստական շերտերի հայտնաբերման, համակարգման և լուսաբանման տեսակետից: Իր վերլուծությունները հեղինակը ձգտում է տանել հայ իրականության մեջ պատմագրական ժանրի ձևավորման խնդիրը պարզաբանելու հունով, շեշտը դնելով հայ պատմագրության ճանաչողական և գեղարվեստական բնույթի միասնականության, աշխարհիկ-քաղաքական պաթոսի բացահայտման վրա: Եղիշեի արվեստը նա մեկնաբանում է բազմակողմանիորեն, մի կողմից ցույց տալով այն ընդհանրությունները, որոնցով նրա երկը աղերսվում է անտիկ պատմագրության (հատկապես Թուկիդիդեսի և Տակիտոսի երկերի օրինակով) ժանրային գլխավոր գծերի հետ, մյուս կողմից՝ այն առանձնահատկությունները, որոնք պայմանավորված էին դարաշրջանի հայ կյանքի ու մտածողության հանգամանքներով: Աշխատությունն ունի տեսական և ճանաչողական արժեք: Նկատի ունենք թե՛ պատմագրական արձակի վերաբերյալ անտիկ մտածողների, հայ պատմիչների, հվրոպացի, ռուս և հայազգի հետազոտողների արած տեսական բնութագրումների առկայությունը և թե՛ ուսումնասիրվող հուշարձանից բերված ուղղակի վկայակոչումները՝ հիրավի խնամքով ընտրված, առաջ քաշված դրույթները անվերապահորեն հաստատող գեղեցիկ հատվածներ,

որոնք պատիվ կբերեն անգամ ամենահարուստ մշակույթն ունեցող ցանկացած քաղաքակրթության:

Վ. Նալբանդյանի գիտական հետաքրքրությունների ուղորտում նշանակալից տեղ են գրավում նաև հայ միջնադարյան քնարերգուները: Մի կողմ թողնելով «Միջնադարի հայ տաղերգուներ» գրքույկը, որ, փաստորեն, ներկայացնում է X—XVIII դարերի դասական բանաստեղծների գրական վաստակի հանրամատչելի բնութագրությունը, պետք է նշել, որ գրականագետը հիմնականում մասնավոր քննության նյութ է դարձրել երեք խոշոր մեծությունների՝ Ներսես Շրենորհալու, Գրիգոր Նարեկացու և Սայաթ-Նովայի ստեղծագործական ժառանգության հարցերը: Ընդ որում՝ վերջին երկու քնարերգուներին նա անդրադառնում է առանձին մենագրական աշխատանքներով, որոնք լույս են տեսել հայերեն և ռուսերեն լեզուներով: Այս աշխատությունների մեջ կարելի է նկատել մի ընդհանուր գիծ՝ իր ուսումնասիրության ընթացքում Վ. Նալբանդյանն, ըստ ամենայնի, հենվում է հիշյալ բանաստեղծների մասին առկա ողջ գիտական գրականության, նախորդ հետազոտողների ձեռքբերումների վրա, միաժամանակ նկատում և բացահայտում է նաև շատ նոր կողմեր, որոնք հատկապես հետաքրքիր են մեր օրերի համար: Դրանց թվին կարելի է դասել Գրիգոր Նարեկացու «Մատյանում» մարդու ճակատագրի, մարդկայինի և աստվածայինի փոխհարաբեխության կամ Սայաթ-Նովայի հումանիզմի ինքնատիպ գծերի վերլուծությունները, որոնց զգալի տեղ է հատկացնում հետազոտողը:

Հիշատակված հանգուցային խնդիրները, նշանավոր դեմքերի կյանքն ու գործերը քննելիս գրականագետը մըշտապես ձգտում է բացահայտել հայ հին գրականության

մեջ առկա համամարդկային արժեքները, հայ մատենագիր-ներին ու բանաստեղծներին գնահատել միջազգային գրական փորձի դիրքերից: Դա հատկապես բնորոշ է Վ. Նալբանդյանի այն գործերին, որոնք հասցեագրված են այլալեզու ընթերցողին և տպագրվել են ռուսերեն: Առաջին հերթին նրա կատի ունենք բարձրագույն դպրոցի համար Մոսկվայում հրատարակված հայ գրականության դասագիրքը, որի հին և միջնադարյան գրականության գլուխները պատկանում են նրա գրչին, մասնավորապես՝ V—XVIII դարերի հայ գրականությանը վերաբերող հատվածները, որոնք զետեղված են այնպիսի մի հեղինակավոր ու կոթողային հրատարակության մեջ, որպիսին է «Համաշխարհային գրականության պատմություն» բազմահատորյակը: Այդ հրատարակության 2—5-րդ հատորներում տեղ գտած հայ գրականության բաժինները շարադրելու համար հեղինակը մեծ ջանքեր է թափել՝ ներկայացնելով մեր ազգային գրական մշակույթի գլխավոր արժեքները:

Հայ մատենագրական հուշարձանների հետազոտման ուղղությամբ Վ. Նալբանդյանի կատարած որոնումները առանձին դեպքերում դուրս են գալիս գրականագիտական քննության սահմանից և ընդունում պատմագիտական բնույթ: Նման աշխատանքներից են «Հայերի կողմից պարսկական տիրապետության դեմ ուղղված 451 թ. ապստամբության սոցիալ-քաղաքական պատճառների հարցի շուրջը», «451 թ. ազատագրական շարժման հետ կապված մի հարց», «Գնել-Տիրիթյան վիպական ավանդության պատմական հիմքի հարցի շուրջը», «Հայոց թագավորության վերականգնման հարցը Վարդանանց պատերազմի ժամանակ» ծավալուն հոդվածները, որոնք գրավոր անլեզու սկզբնաղբյուր-

ներում պահպանված մի շարք փաստերի համադրման վերլուծությամբ և նորովի իմաստավորմամբ շոշափում են վաղ ավատատիրության ժամանակների հայոց պատմության՝ Արշակ Երկրորդի վարած ազգային կենտրոնաձիգ քաղաքականության և Վարդանանց ապստամբության հետ առնչվող խնդիրներ՝ ստանալով համոզիչ բացատրություն: Օրինակ՝ սկզբունքային կարևոր արժեք է ներկայացնում նրա հաստատած այն միտքը, թե Ավարայրի պատերազմի նախօրեին հայ հայրենասեր նախարարները նպատակ են ունեցել հանձին Վարդան Մամիկոնյանի վերականգնել հայոց թագավորությունը: Մեր հին մատենագիրների թողած առանձին աղոտ տեղեկությունների հիման վրա առաջ քաշված այս տեսակետը ժամանակին արժանացել է նշանավոր պատմաբան, ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանի անվերապահ պաշտպանությանը՝ տեղ գտնելով նրա՝ «Դրվագներ հայ ազատագրական մտքի պատմության» առաջին հատորում:

Տասնամյակներ շարունակ Վ. Նալբանդյանին ղրդեցրել են նաև ժամանակակից պատմագեղարվեստական գրականության հարցերը: Իր հետազոտական գործունեության հենց սկզբից նա կողմնորոշվեց դեպի պատմության գեղարվեստական մարմնավորման խնդիրների քննությունը, մի բնագավառ, որ պահանջում է բանասերի, գրականագետի ու պատմաբանի հմտություն: Այս շարքի առաջնեկն էր «Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը» մենագրությունը, որին հաջորդեցին Ստ. Զորյանի եռապատումին («Պապ թագավոր», «Հայոց բերդը», «Վարադգատ»), Վ. Դավթյանի «Թոնդրակեցիներին» և Պ. Զեյթունցյանի «Արշակ Երկրորդին» նվիրված ուսումնասիրությունները: Նշված ստեղծագործությունների գաղափարա-

կան ու գեղարվեստական առանձնահատկությունները գրականագետը հիմնականում լուսաբանում և գնահատում է մատենագրական աղբյուրների և պատմական իրականության հետ ունեցած առնչակցության մեջ, շոշափելով փաստի և ստեղծագործական հնարանքի փոխհարաբերության, գրողի կողմից պատմական ճշմարտության հայտնաբերման, կերպարի և սյուժեի ձևավորման խնդիրները։ Այս աշխատություններում ուսումնասիրողը ոչ միայն նոր և ուշագրավ տվյալներով վերահաստատում է պատմագեղարվեստական երկի պատմականության և արդիական նշանակության չափանիշի վերաբերյալ հայտնի դրույթը, այլև բացահայտում և ընդհանրացնում է մատենագրական նյութերի ստեղծագործական նորօրյա մշակման, գեղարվեստական հին ավանդույթների յուրովի օգտագործման ու կատարելագործման այն ուղիները, որ նվաճել է նորագույն շրջանի գրական փորձը։ Միաժամանակ նշելի է, որ հեղինակն իր վերլուծություններն անում է նախորդ գրական մշակումների (Ղ. Ալիշանի, Գ. Սրվանձտյանի, Ս. Հայկունու, Մ. Պեշկևթաշլյանի, Բաֆֆու և ուրիշների համապատասխան երկերի) արդյունքների վերագնահատման ֆոնի վրա՝ ի հայտ բերելով նոր ու նարագույն շրջանների գրականության մեջ տվյալ թեմաների գծով ազգային գեղարվեստական մտափոփոխության խնդրահատ հարստացման իրողությունը։ Հիշարժան է նաև, որ իր կարծիքները հիմնավորելիս նա ոչ միայն լայնորեն օգտագործում է գրական-գեղագիտական մտքի անհրաժեշտ դիտարկումները (Հեգելի, Լեսինգի, Բալզակի, Բելինսկու, Միքայել Նալբանդյանի, Բաֆֆու, Ա. Տոլստոյի, Ստ. Զլոբինի և ուրիշների տե-

սակետները), այլև վստահորեն հենվում քննական պատմագրության (Ա. Գարագաշյան, Մ. Օրմանյան, Ն. Ադոնց, Հ. Մանանդյան, Ա. Հովհաննիսյան) կատարած հզորակացությունների վրա:

Պետք է ասել, որ Վ. Նալբանդյանի բոլոր հիմնական աշխատությունները տպագրվել են թարգմանաբար՝ ռուսերեն, իսկ «Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ» գիրքը, որը վերլուծաբար ընդգրկում է վրաց հազարհինգհարյուրամյա մայրաքաղաքին վերաբերող աղբյուրագիտական հարուստ տեղեկություններ, նաև՝ վրացերեն:

Տասնամյակների ընթացքում Վ. Նալբանդյանը ծավալել է գիտակազմակերպչական խոշոր աշխատանք՝ մշտապես իր ուշադրության կենտրոնում պահելով հայագիտության հետագա զարգացման, մասնագետների որակի բարձրացման և գիտամանկավարժական կադրերի պատրաստման հոգսերը: Շատերն են հիշում շնորհալի երիտասարդներին գրականագիտության մեջ ներգրավելու ուղղությամբ նրա գործադրած ջանքերը: Նրա անմիջական ղեկավարությամբ հայոց հին և միջնադարյան գրականության գծով մասնագիտացել են շատերը, որոնք այսօր գիտական տարբեր կոչումներ ստացած, օգտակար աշխատանք են կատարում հանրապետության բուհերում և գիտահետազոտական հիմնարկներում:

Վ. Նալբանդյանը ղեկուցումներով հանդես է եկել գրականագիտական միջազգային համաժողովներին:

Գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեությանը ղուգընթաց Վ. Նալբանդյանը զբաղվել է նաև հասարակական եռանդուն աշխատանքով. եղել է Հայաստանի Գերագույն

խորհրդի (1955—1971 թթ.) պատգամավոր, հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահության նախագահի տեղակալ (1959—1967 թթ.): Որպես խմբագրական հանձնախմբի և գրականության գիտաճյուղային խորհրդի անդամ նա գործուն մասնակցություն է ունեցել հայկական հանրագիտարանի աշխատանքներին:

Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս՝ Է. Դ. Մ. ԶՐԲԱՇՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. թեկնածու՝ Վ. Ս. ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

КРАТКИЙ ОЧЕРК ЖИЗНИ, НАУЧНОЙ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА В. С. НАЛБАНДЯНА

Академик Национальной академии наук Армении, доктор филологических наук, профессор, заслуженный деятель науки республики Ваче Смбатович Налбандян своей долголетней плодотворной деятельностью внес значительный вклад в дело развития литературоведческой мысли республики, организации и стимулирования арменоведческих работ, подготовки научно-педагогических кадров.

В. Налбандян родился 25 февраля 1919 г. в городе Нор-Баязет (ныне Камо), в семье ремесленника. Получив среднее образование в родном городе, в 1937 г. он поступает на филологический факультет Ереванского государственного университета. Уже в годы университетской учебы в нем наблюдается целеустремленный интерес к древней и средневековой армянской литературе.

Начинается Великая Отечественная война, и летом 1941 г. В. Налбандян призывается в действующую армию. Окончив военное училище в Телави, оказался на передовой линии фронта, на Северном Кавказе. В годы войны был ранен, после выздоровления продолжает военную службу. Он награжден Орденом Отечественной войны II степени, медалью «За боевые заслуги» и многими другими медалями.

В 1946 г. В. Налбандян демобилизуется из армии

и продолжает учебу в аспирантуре Ереванского университета, избрав своей специальностью историю древней армянской литературы. В 1949—1951 и 1954—1956 гг. он на руководящей работе в Ереванской районной и городской организациях, в ЦК Компартии Армении. Однако будучи по своему характеру и интересам преимущественно склонен к научно-исследовательской работе и к сфере ее организации, он с 1950 гг. переходит на ряд ответственных должностей в важнейших научных и культурных центрах республики—директор Ереванского Матенадарана имени Месропа Маштоца (1952—1953 гг.), проректор по научной работе государственного университета (1956—1965 гг.), директор Института литературы им. М. Абегамяна Национальной академии наук Армении (1965—1977). С 1978 г. по сей день В. Налбандян является председателем Библиотечного совета при президиуме НАН республики—директором Фундаментальной научной библиотеки Академии.

Начиная с 1948 г., почти полувека, В. Налбандян без перерывов читает курс древней армянской литературы на филологическом факультете университета. Многие поколения студентов, слушая его лекции, основательно приобщались к богатому наследию древних армянских историографов и поэтов.

В. Налбандян в 1953 г. защищает кандидатскую, а в 1969 г.—докторскую диссертации. В 1971 г. он избирается членом-корреспондентом НАН республики, а в 1994—действительным членом той же академии.

Еще с аспирантских лет В. Налбандян занимается разработкой целого ряда научно-исследовательских тем, издает множество книг и исследований, посвященных различным проблемам истории многовековой армянской литературы. Основной сферой его исследова-

тельской деятельности является древняя и средневековая армянская литература, изучение ее узловых проблем, имеющих исключительно историко-литературное и художественное значение.

Прежде всего следует отметить, что в центре его внимания находились вопросы создания национального алфавита, формирования литературной культуры золотого века, идеологического, познавательного и художественного своеобразия древней армянской историографии, исторической прозы. В этом смысле достойны упоминания объемистые исследования «Месроп Маштоц», «К вопросу о роли античных, византийских и местных традиций в становлении национальной литературы» и монография, посвященная Егише. О создании армянского алфавита писалось много, да и в будущем также будут обращаться к осмыслению этого исторически-кардинального явления. В. Налбандян, однако, рассматривает это явление своеобразно, выявляя национально-политические и духовно-культурные побудительные причины и исторические предпосылки создания этого алфавита, направленного против персидского и византийского насилия во имя существования армян. В этой связи в прошлом высказывалось немало положительных и верных предположений и догадок, в основном с указанием на энергичную заинтересованность в деле создания алфавита армянского царя Врамшапуха, в то время как В. Налбандян, особенно сосредоточиваясь на времени государственной, дворцовой службы в жизни и деятельности Маштоца, придает важное значение некоторым неоднократно прочитанным, но не удостоенным специального внимания фактам и данным, упоминаемым в источниках. Соотношение и сопоставление, а также целеустремленное их изучение открывают новое качественное содержание в исследовании национально-политической природы проблемы.

Обращаясь к вопросу предпосылок стремительного и своеобразного формирования самосущности армянской литературы V в., исследователь развивает ту точку зрения, согласно которой вместе с творческим освоением традиций античной и византийской культуры, с национализацией многообразных богатых и ценных переводов с греческого и других языков, важную и решающую роль играли также и традиции литературы и фольклора языческой Армении. Выдвигая этот тезис, исследователь, естественно, ссылается и опирается на древние письменные национальные памятники, а также зарубежные и армянские свидетельства существования богатого народного творчества. Особенно ценны те фрагменты исследования, в которых делается попытка показать, как отдельные заимствованные из теории античного искусства идеи в силу своеобразия действительности Армении переосмысливались и развивались армянскими мыслителями.

Монография, посвященная Егише, которая содержит в себе обстоятельное исследование жизни и творчества историографа, автора исторической прозы, особенно примечательна обнаружением художественных пластов книги «О Вардане и Войне Армянской», их классификацией и исследованием. Анализ этого произведения автор стремится направить в русло изучения вопроса формирования в армянской действительности жанра исторической прозы, акцентируя при этом феномен единства познавательной и художественной природы армянской исторической прозы, ее светски-политического содержания и патристически-гражданского пафоса. Искусство слова Егише автор рассматривает во всем его многообразии и сложности, с одной стороны, раскрывая те общности, которые соотносят его с главными жанровыми чертами античной историографии

(в частности, на примерах произведений Фукидида и Тацита), с другой стороны, изучая те особенности и то своеобразие, которые обусловлены обстоятельствами армянской жизни и движением мысли эпохи. Работа эта представляет, безусловно, теоретическую и познавательную ценность. Мы имеем в виду как наличие теоретических дефиниций, касающихся исторической прозы, античных мыслителей, армянских историографов, русских и других исследователей, так и прямые свидетельства, приведенные из самого изучаемого памятника, отобранные с подлинной бережливостью, отдельные фрагменты текста, подтверждающие выдвинутые теоретические положения и научные идеи, достойные любой цивилизации, обладающей самой богатой культурой.

В сфере научных интересов В. Налбандяна значительное место занимают также и средневековые армянские лирики. Не касаясь специально книжки «Средневековые армянские лирики», в которой фактически содержится популярная характеристика литературного наследия классических поэтов X—XVIII вв., следует отметить, что литературовед особенно глубоко и обстоятельно исследовал творчество трех крупнейших поэтов — Нерсеса Шнорали, Григора Нарекаци и Саят-Новы. Причем к наследию двух последних поэтов он обращается в отдельных монографических работах, изданных на армянском и русском языках. В этих трудах можно обнаружить одну общую для них черту — в ходе своего исследования В. Налбандян, судя по всему, опирается на всю научную литературу, посвященную вышеупомянутым поэтам, на достижения предшествующих исследователей, однако вместе с тем обнаруживает и раскрывает также множество новых сторон и граней, которые особенно интересны в наше время. К их числу

следует отнести анализ судьбы человека в «Книге скорбных песнопений» Григора Нарекаци, соотношения в этом произведении человеческого и божественного начал или своеобразных черт гуманизма Саят-Новы, которым исследователь уделяет особое внимание.

Исследуя упомянутые узловые и фундаментальные проблемы, жизнь и творчество перечисленных крупнейших авторов, литературовед постоянно стремится раскрыть общечеловеческие ценности древней армянской литературы, а также изучить творчество армянских писателей в контексте мировой литературы, ее художественного опыта. Это особенно характерно для тех трудов В. Налбандяна, которые адресованы иноязычному читателю и изданы на русском языке. Мы прежде всего имеем в виду изданный в Москве учебник по армянской литературе для высшей школы, в котором главы, посвященные древней и средневековой армянской литературе, принадлежат его перу, и особенно разделы, посвященные армянской литературе V—XVIII вв. в таком авторитетном и фундаментальном издании, как многотомник «История всемирной литературы». Изложение разделов, посвященных армянской литературе в II—V томах этого издания потребовало от автора огромных усилий, которые помогли ему представить главные ценности нашей национальной литературы.

Творческие поиски В. Налбандяна в направлении изучения памятников армянской литературы в отдельных случаях выходят за пределы литературоведческого исследования и обретают историко-научный характер. К числу подобных работ следует отнести фундаментальные статьи В. Налбандяна «К вопросу о социально-политических причинах восстания армян против персидского господства 451 года», «Об одном вопросе, связанном с освободительным движением 451

года», «К вопросу об исторической основе Гнел-Тиригского эпического предания», «Вопрос о восстановлении армянского царства во время Войны Варданидов», которые на основании сопоставительного анализа целого ряда фактов, сохранившихся в различных письменных первоисточниках, и их нового осмысления и истолкования исследуют различные стороны армянской истории раннего феодализма—вопросы, связанные с центристской национальной политикой, проводимой Аршаком Вторым, и восстанием Варданидов. Эта проблематика исследована В. Налбандяном глубоко аргументированно и научно достоверно. К примеру, принципиально важное значение имеет мысль автора о том, что накануне Аварайрского сражения армянские нахарары преследовали цель восстановить в лице Вардана Мамиконяна Армянское царство. Эта точка зрения, выдвинутая на основе отдельных разрозненных и скудных сведений, оставленных нам нашими древними летописцами, в свое время нашла положительный отклик у выдающегося историка, академика Ашота Иоанисяна, которая содержалась в первом томе его труда «Очерки истории армянской освободительной мысли».

На протяжении десятилетий В. Налбандян занимался также и проблемами современной историко-художественной литературы. Уже с самого начала своей исследовательской деятельности он ориентировался на изучение проблем художественного отражения истории, судеб народных и судеб человеческих. А это та сфера научного творчества, которая требует строгости мышления и исследовательского мастерства филолога, литературоведа и историка. Первенцем в этом цикле трудов В. Налбандяна явилась монография «Война Варданидов» и «Вардананк» Д. Демирчяна», за которой последовали исследования, посвященные трилогии Ст. Зорьяна («Царь Пап», «Армянская крепость», «Вараз-

дат»), поэме В. Давтяна «Тондракийцы» и роману П. Зейтунцяна «Аршак Второй». Идейные и художественные особенности указанных произведений ученый в основном освещает и оценивает в соотносительности с историческими первоисточниками и исторической действительностью, а также в контексте проблематики исторического факта и художественного вымысла, постижения писателем исторической правды, образа и сюжета.

В этих трудах исследователь не только на основании новых и примечательных данных подтверждает известный тезис о критерии историзма и современности в произведениях историко-художественного жанра, но и раскрывает и осмысливает те пути современного использования исторических источников, освоения древних художественных традиций, которые накопил литературный опыт новейшего периода. Вместе с тем следует отметить, что автор строит свой анализ на фоне переоценки результатов предшествующих исследований (Г. Алишан, Г. Сrvандзтянц, С. Айкуни, М. Пешикташлян, Раффи и др.), выявляя реальность непрерывного обогащения национального художественного мышления в сфере этой тематики и проблематики в литературе нового и новейшего периодов. Достоинно внимания также то, что обосновывая свои точки зрения и выводы, он не только широко использует необходимые завоевания литературно-художественной мысли (Гоголь, Лессинг, Бальзак, Белинский, Микаэл Налбандян, Раффи, А. Толстой, Ст. Злобин и др.), но и твердо основывается на достижениях и выводах историографии (А. Гарагашян, М. Орманиян, Н. Адонц, А. Манандян, А. Иоаннисян).

Следует отметить, что все основные труды В. Налбандяна опубликованы как в оригиналах, так и в переводах на русский язык, а книга «Тбилиси в древне-

армянской литературе», которая аналитически охватывает богатые источниковедческие данные, относящиеся к тысячелетиям истории столицы Грузии, также — и на грузинский язык.

На протяжении десятилетий В. Налбандян успешно вел огромную и неоценимую научно-организационную работу, всегда в центре его внимания оставалась забота о дальнейшем развитии арменоведения, повышении квалификации специалистов и подготовке научно-педагогических кадров. Большинство ученых и сейчас помнят его усилия по вовлечению одаренных молодых специалистов в литературную науку. Под его непосредственным руководством многие научные работники специализировались по древней и средневековой армянской литературе, и в настоящее время, «освоенные» учеными степенями и научными званиями, ведут плодотворную работу в вузах и научных-исследовательских учреждениях республики.

В. Налбандян выступал с докладами на международных литературоведческих конференциях.

Наряду с научной и научно-организационной деятельностью В. Налбандян плодотворно занимался и общественной работой — был депутатом Верховного Совета Армении (1955—1971 гг.), заместителем председателя Президиума Верховного Совета республики (1959—1967 гг.). В качестве члена коллегии и Научно-отраслевого совета по литературе он активно участвует в работе «Армянской энциклопедии».

Академик НАН Армении Эд. М. ДЖРБАШЯН

Кандидат филологических наук В. С. НЕРСИСЯН

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Վ. Ս. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТРУДАХ В. С. НАЛБАНДЯНА

Արաբաճյան Ա. Թրիլիսի քաղաքի պատմությանը նվիրված արժեքավոր ուսումնասիրություն // Երևանի համալս.—1959.—18 փետր.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թրիլիսին հայ մատենագրության մեջ սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Թրիլիսի, 1959.—171 էջ.—վրացերեն:

Ասատրյան Ա. Ա. Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը» պատմաբանական հայեցակետից // Տեղեկագիր հաս. գիտ. / ՀՍՍՀ ԳԱ.—1956.—№ 5.—էջ 127—134:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Վարդանանք պատերազմը և Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը».—Եր., 1955.—263 էջ:

Արիստակեսյան Ա. [Գրախոսություն] // Պատմաբանասիր. հանդես / ՀՍՍՀ ԳԱ.—1967.—№ 2—3.—էջ 323:

Գրախոս. Հոկտեմբերը և հայ գրականությունը: Հոգևածների ժողովածու.—Եր., 1967.—425 էջ: [Խոսվում է նաև Վ. Ս. Նալբանդյանի «Նոր իրականությունը և պատմավեպի ճակատագիրը» հոդվածի մասին]:

Արվելածն Բ. Սայաթ-Նովայի բանաստեղծությունների նոր հրատարակություն // Մնաթորի.—1983.—№ 9.—էջ 156—161.—վրացերեն:

Գրախոս. Սայաթ-Նովա. Խաղեր / Ներած. հոդվածը (էջ 5—52) Վ. Նալբանդյանի.—Լ., 1982.—207 էջ.—ռուսերեն:

Բաբունաշվիլի Ե. Ա. Գիրք, որ գրված է անկեղծ սիրով // Ավանդարդ.—1960.—12 մայիսի:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թրիլիսին հայ մատենագրության մեջ սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Թրիլիսի, 1959.—171 էջ.—վրացերեն:

Բաղդամյան Ա. [Գրախոսություն] //Սովետ. Վրաստան.—1958.—14
դեկտ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թրիլիսին հայ մատենագրության մեջ
(սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Բախշինյան Հ. Գ. Պատմությանը պատմական մոտեցում //Երևկոյան
Երևան.—1971.—27 ապր.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—
550 էջ:

Բաղդասարյան Ա. Գ. Արժեքավոր դիրք //Սովետ. Վրաստան.—
1955.—18 սեպտ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դե-
միրճյանի «Վարդանանքը».—Եր., 1955.—263 էջ:

Բաղդասարյան Ա. Գ. Պատմա-գրականագիտական մի արժեքավոր
ուսումնասիրության մասին //Գրակ. թերթ.—1955.—30 սեպտ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դեմիրճյա-
նի «Վարդանանքը».—Եր., 1955.—263 էջ:

Բայրամյան Հր. Սայաթ-Նովայի ուսանողները նոր ժողովածուն //Սովետ.
Հայաստան.—1983.—18 դեկտ.:

Գրախոս. Սայաթ-Նովա. Բանաստեղծություններ /ներած. հոգվածը (էջ
5—52) Վ. Ս. Նալբանդյանի.—Լ., 1982.—207 էջ.— ուսանողներ:

Կալստյան Գ. Պատմականության և այժմեականության զգացումով
//Սովետ. դպրոց.—1970.—23 դեկտ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—
552 էջ:

Կրիզոստյան Արծ. Գրողը և պատմությունը //Սովետ. Հայաստան.—
1985.—2 օգոստ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Հայ հնագրարի դասերը.—Եր., 1985.—
302 էջ.— ուսանողներ:

Դանիելյան Կ. Ա. Նոր մենագրություն //Սովետ. գրակ.—1955.—
№ 10.—էջ 146—148:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դև-
միրճյանի «Վարդանանքը».—Եր., 1955.—263 էջ:

Դավթյան Ա. Հայկական հուշարձանները պատմում են Թբիլիսիի
մասին //Սարճոթա խելովներա.—1959.—№ 3.—էջ 84—86.—վրացերեն:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ
(սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Զավարյան Մ. Բարեկամության զգացմունքներով //Գրակ. թերթ.—
1959.—31 մայիսի:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ.—
Եր., 1958.—170 էջ:

Խոստ և զնահատական //Գրքերի աշխարհ.— 1971.—15 փետր.:
[Անստորագիր]:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—552 էջ:

Խոնցիշվիլի Ս. [Գրախոսություն] //Մնաթորի.—1960.—№ 4.—էջ 179—
181.—վրացերեն:

Գրախոս Նալբանդյան Վ. Ս. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ
սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Թբիլիսի, 1959.—171 էջ.—վրացերեն

Կիրակոսյան Վ. Ա. Հայ գրականության պատմությունը ռուսերեն //Սո-
վետ. գրակ.—1977.— № 2.— էջ 133—138:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս., Սարինյան Ս. Ն., Աղաբաբյան Ս. Բ.
Հայ գրականություն.—Մ., 1976.—495 էջ.— ռուսերեն:

Հակոբյան Թ. Ուշագրավ աշխատություն //Սովետ. Հայաստան.—
1959.—19 մայիսի:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ
(սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Հակոբյան Պ. Մ. Համայն մարդկության սիրելի բանաստեղծը //Գրքե-
րի աշխարհ.—1987.—18 հոկտ.—էջ 4:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Սայաթ-Նովա.—Եր., 1987.—192 էջ:

Հակոբյան Պ. Մ. Սայաթ-Նովայի և՛ աղեղնալի և՛ խաղերի ռուսերեն նոր
ժողովածուն //Սովետ. գրակ.—1983.—№ 8.—էջ 133—138:

Գրախոս. Սայաթ-Նովա. Բանաստեղծություններ (ներած. հոգվածը (էջ 5—52) Վ. Ս. Նալբանդյանի).—Լ., 1982.—207 էջ.—ռուսերեն:

Հայրապետյան Ա. Մ. [Գրախոսություն] // Սովետ. վրաստան.—1958.—14 դեկտ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ (սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Հովասափյան Վ. Գիրք եղիշեի մասին // Լրաբեր (երկօրյա թիւթ) Նյու Յորք.—1959.—21 նոյեմբ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. եղիշե.—Եր., 1959.—182 էջ:

Հովհաննիսյան Գ. Ն. Պատմություն և պատմականություն // Սովետ. գրակ.—1971.—№ 2.— էջ 129—132:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—552 էջ:

Մադոյան Ա. Գ. Արգասավոր ճանապարհ: [Վաչե Նալբանդյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիւ] // Նպատակ.—1994.—փետր.—№ 4:

Մադոյան Ա. Գ. Մեր ժամանակակիցը // Սովետ. Հայաստան.—1987.—15 նոյեմբ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Սայաթ-Նովա.—Եր., 1987.—189 էջ:

Մադոյան Ա. Գ., Ներսիսյան Վ. Ս. Վաչե Նալբանդյան: (Ծննդյան 70—ամյակի առթիւ) // Պատմարանասիր. հանդես | ՀՍՍՀ ԳԱ.—1990.—№ 2.— էջ 216—218:

Մանասե Սևակ. «Զեով ազգային և բովանդակությամբ համայնավար» բնարանին անընդհանրությունը: (Քննությունը Հայաստանի պետական համալսարանի նախագահին և փոխ-նախագահին հետ) // Հայաստանի կուռնակ (Բոստոն).—1960.—№ 38.— 17 սեպտ.— էջ 897—900:

Մանասե Սևակ. «Զեով ազգային և բովանդակությամբ միջազգային» բնարանին քննությունը. Հայաստանի պետական համալսարանի նախագահին և փոխնախագահին հետ // Առաքելություն մը ի Հայաստան.— Նյու Յորք, 1961.—էջ 84—90:

Մկրյան Մ. էջեր հայ-վրացական դարավոր բարեկամությունից // Լե-
նինյան ուղիով.—1959.—№5.—էջ 119—121:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ
(սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Սուրադյան Պ. [Գրախոսություն] // Երևան.—1961.—5 փետր.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ
սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Թբիլիսի, 1959.—191 էջ.—վրացերեն

Նալբանդյան Վաչե [Վաչիկ] Սմբատի // Հայկական ՍՍՀ գիտություն-
ների ակադեմիա: Անձնակազմը. 1943—1983.—Եր., 1984.—էջ 145:

Նույնը ռուս.

Налбандян Ваче Смбаатович // Академия наук Армянской ССР.
Персональный состав. 1943—1983.—Ер., 1984.—с. 144.

Նալբանդյան Վաչե Սմբատի // Հայկ. սովետ. հանրագիտ.—1982.—
հ. 8.—էջ 152—153:

Նալբանդյան Վաչե Սմբատի // Հարությունյան Կ. Ա., Սահակյան
Մ. Գ. նրանք մարտնչել են հանուն Հայրենիքի.—Եր.—1988.—էջ 237—
239:

Ներսիսյան Վ. Ս. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1985.—8 նոյեմբ.:
Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Հայ հնագրի դասերը.—Եր., 1985.—
302 էջ.—ռուսերեն:

Շառուրյան Ա. Ս. [Գրախոսություն] // Սովետ. Հայաստան.—1971.—
14 մարտի:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—
552 էջ:

Ոսկյան Հ. Հ. [Գրախոսություն] // Հանդես ամսօրյա.—1960.—
№ 4—6.—էջ 311—315:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ:
(սկզբից մինչև ԺԸ դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Ջանաշիա Լ. Բարեկամի գիրքը // Յիսկարի/Վրաստանի ԳԱ.—1959.—
№ 2.—էջ 112—116.—Վրացերեն:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թրիլիսին հայ մատենագրության մեջ
սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Եր., 1958.—170 էջ:

Ջանաշիա Լ. [Գրախոսություն] // Պատմարանասիր. հանդես /2002
ԳԱ.—1959.—№ 2—3.—էջ 353—358:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Թրիլիսին հայ մատենագրության մեջ.—
(սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր., 1958.—170 էջ:

Ջրբաշյան Է. Մ. Արժեքավոր ուսումնասիրություն // Սովետ. Հայաս-
տան.—1955.—11 օգոստ.

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դեմիրճյա-
նի «Վարդանանքը».—Եր., 1955.—263 էջ:

Ջրբաշյան Է., Ներսիսյան Վ. Տարիների վաստակը [Վաչե Նալբան-
դյանի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ] // Հայաստանի հանրապետ.—1994.—
26 փետր.:

Ռուբինյան Ռ. Վ. Հայ գրականությունը ուսերեն // Գրակ. թերթ.—
1976.—18 հունիսի:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս., Սարինյան Ս. Ն., Աղաբաբյան Ս. Բ.
Հայ գրականություն.—Մ., 1976.—495 էջ.— ուսերեն:

Սողոմոնյան Ա. Ա. [Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1971.—8
հունվ.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—
552 էջ:

[Վաչե Նալբանդյան. Ծննդյան 75-ամյակի առթիվ] // Սփյուռք.—
1994.—թիվ 3.—էջ 22:

Փաբաբյան Վ. Հ. [Գրախոսություն] // Հայրենիքի ձայն.—1971.—
17 փետր.:

Գրախոս. Նալբանդյան Վ. Ս. Գրողը և պատմությունը.—Եր., 1970.—
552 էջ:

Օհանյան Ա. Կ. Հայ գրականության պատմությունը ուսերեն // Գր-
րակ. թերթ.—1976.—25 հունիսի:

Գրական. Նախնական Վ. Ս., Սարգսյան Ս. Ն., Աղաբաբյան Ս. Բ.
Հայ գրականություն.—Մ., 1976.—495 էջ.— անտիպեց

Акопян П. Уроки древнеармянской литературы // Коммунист
(Ереван).—1986.—20 февр.

Рец.: Налбандян В. С. Уроки армянской древности.—Ер.,
1985.—302 с.

Акопян П. «Я взял свой высший идеал» // Лит. обозрение.—
1983.—№ 10.—С. 48—50.

Рец.: Саят-Нова. Стихотворения // Вступит. статья: «Певец
человека и любви», (с. 5—52) В. С. Налбандяна.—Л., 1982.—
207 с.

Апресян Г. З. Верность методу историзма // Вопр. лигера-
туры.— 1971.—№ 10.—С. 201—205.

Рец.: Налбандян В. С. Писатель и история.—Ер., 1970.—
550 с.—На арм. яз.

Аревшатян С. Постигая классическое наследие // Гркерн
ашхар.—1985.—16 июня.

Рец.: Налбандян В. С. Уроки армянской древности.— Ер.,
1985.—302 с.

Бахчинян Г. [Рецензия] // Лит. Армения.—1984.—№ 1.—
С. 100—103.

Рец.: Саят-Нова. Стихотворения / Вступит. статья: «Певец
человека и любви», (с. 5—52) В. С. Налбандяна.—Л., 1982.—
207 с.

Геворкян Д. Певец великой дружбы // Гркерн ашхар.—1972.
—15 сент.—На рус. яз.

Рец.: Налбандян В. Египше.—Ер., 1972.—246 с.

Даронян С. К. Книга, которую ждали давно // Гркерн аш-
хар.—1976.—15 апр.

Рец.: Налбандян В. С., Саринян С. Н., Агабабян С. Б. Армянская литература.—М., 1976.—495 с.

Даронян С. К. Исследование о романе «Вардананк» // Коммунист (Ереван).—1956.—2 сент.

Рец.: Налбандян В. С. Война варданидов и «Вардананк» Д. Демирчяна.—Ер., 1955.—263 с.—На арм. яз.

Дровенкова О. Ф. [Рецензия] // РЖ.—1986.—Сер. 7. Литературовед.—№ 6.—С. 84—87.

Рец.: Налбандян В. С. Уроки армянской древности.—Ер., 1985.—302 с.

Егизарян А. [Рецензия] // Вопр. литературы.—1986.—№ 3.—С.221—225.

Рец.: Налбандян В. С. Уроки армянской древности.—Ер.—1985.—302 с.

Калантар К. Славный город Тбилиси // Коммунист (Ереван).—1961.—14 мая.

Рец.: Налбандян В. С. Тбилиси в армянских литературных памятниках древних и средних веков.—Ер., 1961.—174 с.—На арм. яз.

Карапетян Г. Новая жизнь песен // Коммунист (Ереван).—1983.—27 сент.

Рец.: Саят-Нова. Стихотворения / Вступит. статья: «Певец человека и любви», (с. 5—52) В. С. Налбандяна.—Л., 1982.—207 с.

Карапетян Т. А. Ценное исследование // Лит. Армения.—1961.—№ 4.—С. 82—85.

Рец.: Налбандян В. С. Тбилиси в армянских литературных памятниках древних и средних веков.—Ер., 1961.—174 с.

Киракосян Л. М. [Рецензия] // Коммунист (Ереван).—1971.—26 марта.

Рец.: Налбандян В. С. Писатель и история.—Ер., 1970.—
552 с.— На арм. яз.

Мкртчян К. Уроки захватывающие и плодотворные // Лит.
Армения.—1986.—№ 7.—С. 103—108.

Рец.: Налбандян В. С. Уроки армянской древности.—Ер.,
1985.—302 с.

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՆԿ
ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

1948

[Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1948.—№ 7.—էջ
147—151:

Գրախոս. Արարս. Հպարտ սեր.—Եր., 1947.—310 էջ:

[Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1948.—№ 10.—էջ
132—136:

Գրախոս. Քեչիշյան Գ. Մեծ ճանապարհի վրա.—Եր., 1948.—103 էջ:

Об очерках Вахтанга Ананяна // Коммунист (Ереван).—1948.
—22 апр.

Рец.: Ананян В. После войны.—Ер., 1947.—213 с.— На арм яз.

[Рецензия] // Коммунист (Ереван).—1948.—20 мая.

Рец.: Мкртчян А. Новеллы и очерки.— Ер., 1947.—165 с. На
арм. яз.

1949

[Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1949.—10 սեպտ.:

Գրախոս. Ամիրբեկյան Վ. Անքուն գիշերներ.—Եր., 1949.—179 էջ:

[Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1949.—24 ապր.:

Գրախոս. Բորյան Գ. Երևանյան լուսարացր.—Եր., 1947.—163 էջ:

[Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1949.—№ 11.—էջ
171—174:

Գրախոս. Հրահան Հր. Արցունք և ժպիտ.—Եր., 1949.—41 էջ:

[Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1949.—17 հուլիսի:

Գրախոս. Սևակ Պ. Անժաճները հրամայում են.—Եր., 1948.—60 էջ:

[Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1949.—№ 6.—էջ 130—134:

Գրախոս. Քոչար Հր. Գրականություն և կյանք.—Եր., 1949.—175 էջ:

Մարտնչող ֆորմալիստը ամբիոնի վրա // Գրակ. թերթ.—1949.—24 փետր.:

Գրախոս. Հարությունյան Ս. Ամբիոնի վրա.—Եր., 1947.—180 էջ:

Злопыхательство эстетствующего формалиста: / О критике и самокритике в литературе/ // Коммунист (Ереван).—1949. — 10 марта.

1950

[Գրախոսություն] // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1950.—№ 3.—էջ 133—136:

Գրախոս. Դարյան Զ. Գարուն.—Եր., 1946.—194 էջ:

[Գրախոսություն] // Գրակ. թերթ.—1950.—8 մարտի:

Գրախոս. Վարսյան Շ. Վերածնության ծաղիկներ.—Եր., 1949.—102 էջ:

1951

Արժեքավոր ավանդ հայ ժողովրդական բանահյուսության ուսումնասիրության մեջ // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1951.—№ 10.— էջ 160—165:

Գրախոս Ղանալանյան Ա. Հայկական առածանի.—Եր., 1951.— 197 էջ:

Հայերի կողմից պարսկական տիրապետության դեմ ուղղված 451 թ. ապստամբության սոցիալ-քաղաքական պատճառների հարցի շուրջը // Տեղեկագիր / ՀՍՍՀ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1951.—№ 10.—էջ 91—115:

1952

«Վարդանանք» պատմավեպի լեզուն և ոճը // Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1952.—№ 7.—էջ 110—130:

1953

451 թ. ազատագրական շարժման հետ կապված մի հարցի շուրջը
//Տեղեկագիր/ՀՍՍՀ ԳԱ. Հաս. գիտ.—1953.—№ 12.—էջ 69—73:

Պատմական վեպի մի քանի հարցեր և Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը»
//Սովետ. գրակ. և արվեստ.—1953.—№ 11.—էջ 98—132:

Փափստոս Բուզանդի «Հայոց պատմություն» ոտաներեն թարգմանու-
թյան առթիվ //Գրակ. թերթ.—1953.—25 սկզբ.:

Ценный вклад в изучение армянского устного народного творчества //Сов. этнография.—1953.—№ 4.—С. 160—163.

Рец.: Ганалаян А. Армянские пословицы.— Ер., 1951.—197 с.—На арм. яз.

Repository of Ancient Manuscripts in Armenia//VOKS Bulletin (M.).—1953.—№ 6.—Р. 28—33.

1955

Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը».—Եր.,
1955.—263 էջ.—(Երևանի պետ. համալս.):

Արժեքավոր մենագրություն Ֆրիկի մասին //Գրակ. թերթ.—1955.—
21 հոկտ.:

Գրախոս. Հովհաննիսյան Ա. Ֆրիկը պատմաքննական լույսի տակ.—
Եր., 1955.—121 էջ:

1956

Война Варданидов и «Вардананк» Демирчяна.—Ер.: Айпетрат,
1956.—177 с.

Дереник Демирчян и его исторический роман «Вардананк». Послесловие // Демирчян Д. Вардананк.—М., 1956.—С. 723—730.

1957

Մատենադարանի «Բանբերը» //Սովետ. գրակ.—1957.—№ 5.—էջ
163—176:

1958

Բրիլիսին հայ մատենագրության մեջ (սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը).—Եր.: Հայպետհրատ, 1958.—170 էջ:

Միջնադարի հայ տաղերգուներ.—Եր., 1958.—67 էջ.—(ՀՍՍՌ քաղ.-ի գիտ. գիտելիքների տարածման ը-թյուն):

1959

Եղիշե.—Եր.: Հայպետհրատ, 1959.—182 էջ: (Հայ մատենագիրներ):

Բրիլիսին հայ մատենագրության մեջ սկզբից մինչև XVIII դարի վերջը.—Բրիլիսի: Սարճոթա Սարարթվիկո, 1959.—171 էջ.—վրացերեն

1960

Վարդանանց պատերազմը՝ հրաշագեղ խորհրդանշան հերոսության //Մեր նշանաբանն է հառաջ (Բեյրութ).—1960.—28 փետր.:

1961

Ժողովրդական գրողը: (Դերենիկ Դեմիրճյանի մահվան 5-րդ տարելիցի առթիվ) //Գրակ. թերթ.—1961.—8 գեկտ.:

Тбилиси в армянских литературных памятниках древних и средних веков.— Ер.: Айпетрат, 1961.—174 с.

Дереник Демирчян и его роман «Вардананк». [Послесловие] // Демирчян Д. Вардананк. Кн. 2.—М., 1961.—С. 461—473.—Совместно с А. Салахьяном.

1962

Մևրոպ Մաշտոցի պատմական դերը //Սովետ. գրակ.—1962.—№ 5.—էջ 115—130:

Վերակենդանացած պատմություն //Սովետ. գրակ.—1962.—№ 4.—էջ 124—137:

Գրախոս. Դավթյան Վ. Թոնդրակեցիներ.—Եր., 1961.—195 էջ:

Египте.—Ер.:Айпетрат, 1962.—150 с.—(Арм. исторнографы).

1963

Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործը // Մեսրոպ Մաշտոցի Հոգևածնե-
րի ժողովածու.—Եր., 1963.—էջ 7—56:

1964

Գնել-Տիրիթյան Վիպական ավանդության պատմական հիմքի հարցի
շուրջը // Պամարանասիր. հանդես. / ՀՍՍՌ ԳԱ.—1964.—№ 4.—էջ 83—100:

1965

Եղիշև // Հայրենիքի ձայն.—1965.—12 դեկտ.

Պատմավեպի արդիականության հարցի շուրջը // Սովետ. գրակ.—
1965.—№ 7.—էջ 133—149:

1966

Эстетика Закавказского Ренессанса // Лит. Армения.—1966.—
№ 7.—С. 110—114.

Рец: Апресян Г. З. Красота и добро. Из истории эстет. мыс-
ли народов Закавказья.—М.—1966.—123 с.

1967

Նոր իրականությունը և պատմավեպի ճակատագիրը // Հոկտեմբերը
և հայ գրականությունը.—Եր., 1967.—էջ 303—339:

Վարդանանց պատերազմը // Հառաջ (Բեյրութ).—1967.—5 փետր.—
էջ 1—2, 7:

Վարդանանց պատերազմը: (Պատմության քառուղիներով) // Հայրե-
նիքի ձայն.—1967.—1 հունվ.—էջ 4—6:

1968

Գրողը և պատմությունը (Պատմավեպի մի քանի հարցեր և Ստ. Զորյանի պատմագեղարվեստական սկզբունքները) // Սովետ. գրակ.— 1968.— № 6.— էջ 128—144:

Զորյան—պատմավեպասանի գեղարվեստական վարպետության մի քանի հարցեր // Լրարկ. հաս. գիտ. | ՀՍՍՀ ԳԱ.— 1968.— № 7.— էջ 15—32:

Զորրորդ դարի թեմաները հայ գրականության մեջ // Բանբեր երեանի համալս.— 1968.— № 2.— էջ 109—126:

Զորրորդ դարի հայ իրականությունը և Ստ. Զորյանի պատմավեպերը // Պատմաբանասիր. հանդես | ՀՍՍՀ ԳԱ.— 1968.— № 2.— էջ 57—80:

1970

Գրողը և պատմությունը.— եր.: Հայաստան, 1970.— 552 էջ:

Բովանդ. Պատմավեպի մի քանի հարցեր: Զորրորդ դարի հայ իրականությունը և Ստեփան Զորյանի պատմավեպերը: Վահագն Դավթյանի «Թնդրակեցիներ» պատմական պոեմը:

Գրիգոր Նարեկացիի և նրա «Մատեն ռդրերգութեան» պոեմը: [Առաջարկ] // Գրիգոր Նարեկացի. Մատյան ռդրերգության: Մաղկաքաղ.— եր., 1970.— էջ 5—20:

Հայրենի գիտության կաճառը: (Երեանի համալսարանի 50-ամյակի առթիվ) // Գրակ. թերթ.— 1970.— 25 դեկտ.:

1971

Григор Нарекаци и начало армянского Возрождения // Golia Orientalia (Краков).— 1971.— Т. 12.— С. 175—185.

1972

Սայաթ-Նովա.— Հայրենիքի ձայն.— 1972.— 3 դեկտ.:

Խմբ. Հայ նոր գրականության պատմություն: Հ. 4.— եր., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1972.— 776 էջ.— է. Մ. Զորաշյանի, Ս. Բ. Աղաբաբյանի, Ա. Մ. Ինճիկյանի հետ համատեղ:

Егнеше.—Ер.: Изд-во Ереван. ун-та, 1972.—246 с.
Поэтика Егнеше // Лит. Армения.—1972.—№ 7.—С. 84—92.

1973

Գրականությունը հոգևոր կամուրջ է // Հայրենիքի ձայն.—1973.—
19 դեկտ.

О разработке теоретических и историко-литературных проблем
в Институте литературы им. М. Абеяна АН Армянской ССР:
[Доклад, прочитанный на заседании] Отд-ния литературы и язы-
ка АН СССР] // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз.—Т. 32, вып. 6.
С. 547—554.

1974

Ականավոր բանաստեղծն ու մտածողը: (Ներսես Շնորհալու մահվան
800-ամյակի առթիվ) // Զահակի (Կահիրե), 1974.—28 մարտի.—էջ
1—3:

Առաջավոր գիտությունը շահակիբը // Սովետ. Հայաստան.—1974.—
24 մայիսի:

Դերենիկ Դեմիրճյանի հետ: (Հուշեր) // Գարուն.—1974.—№ 12.—
էջ 27—38:

Հայ քերթողական հանճարի վառ արտահայտությունը: (Ներսես
Շնորհալու մահվան 800-ամյակի առթիվ) // Գրակ. թերթ.—1974.—20
հունվ.:

Выдающийся поэт и мыслитель: (К 800-летию со дня смерти
Нерсеса Шнорали) // Коммунист.—(Ереван).—1974.—15 янв.

1975

Предисловие // Казарян А. В. Война, люди, судьбы.—Ер.:
Айастан, 1975.—С. 5—8.

1976

Գրականագետների ազանդը // Երկնայան երևան.—1976.—9 հունվ.:

Армянская литература: Учеб. пособие для студентов филол. специальностей ун-тов и пед. ин-тов.—М.: Высш. школа, 1976.—495 с.—Соавт.: С. Н. Саринян, С. Б. Агабабян.

1977

Միջնադարի մեծ բանաստեղծն ու մտածողը // Ներսիս Շնորհալի: (Ժողովածու).—Եր., 1977.—էջ 9—36:

1978

К вопросу о роли античных и византийских традиций в становлении национальной литературы. (Постановка проблемы на примере Армении) // Контекст 77. Лит.—теорет. исслед.—М.: Наука, 1978.—С. 194—210.

Новая страница истории армянского советского исторического романа: (Об историческом романе Перча Зейтунцяна «Аршак Второй») // Лит. Армения.—1978.—№ 11.—С. 72—80.

1979

Նախարան // Ղազարյան Ա. Պատերազմ, մարդիկ, ճակատագրեր. Գիրք 1.—Եր., 1979.—էջ 5—8:

1980

Некоторые черты Возрождения в армянской литературе и творчество Григора Напекаци // Actes du 8e congrès de l'Association internationale de Litterature comparée.—Будапешт, 1980.—С. 209—219.

Становление древнеармянской литературы. Роль античных,

византийских и местных традиций: (К постановке проблемы) // Кавказ и Средиземноморье.—Тбилиси, 1980.—С. 145—153.

1982

Певец человека и любви. Вступит. статья // Саят-Нова. Стихотворения.—(Большая серия поэта).—Л., 1982.—С. 5—52.

1983

Հաջողված հրատարակություն // Գրակ. թերթ.—1983.—4 մարտի, Գրախոս. Ղևոնդ. Պատմություն.—Եր.: Սովետ. գրող, 1982.—181 էջ.—(Հայ մատենագիրներ):

1984

Армянская литература // История всемирной литературы. Т. 2—5 / АН СССР. Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького.—М., 1984—1988.

Т. 2. 1984. С. 285—308.

Т. 3. 1985. С. 531—535.

Т. 4. 1987. С. 422—429.

Т. 5. 1988. С. 492—499.

1985

Հինգերորդ դարի հայ պատմագրության մի քանի յուրահատկությունների մասին // Պատմաբանասիր. հանդես / ՀՍՍՀ ԳԱ.—1985.—№ 3.—էջ 13—22:

Միջնադարյան ժանրերի համակարգի սահմանման ճանապարհին // Սովետ. գրակ.—1985.—№ 4.—էջ 133—137:

Գրախոս. Հայ միջնադարյան գրականության ժանրեր.—Եր., 1984.—427 էջ:

Армянская литература. Т. 3.—См. 1984 г.

Уроки армянской древности: Статьи.—Ер.: Совет. грох, 1985.—302 с.

Содерж.: У истоков древнеармянской литературы; Уроки истории; История и литература; Большие вехи.

Дереник Демирчян и его исторический роман «Вардананк». [Послесловие] // Демирчян Д. Вардананк.—Ер. 1985.—С. 722—729.

Grigor Narekatsi//Armenian Mirror-Spectator.—1985.—Jan. 5.—P. 8, 12.

1986

Հայ միջնադարյան գրականություն: Համառոտ պատմություն //ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Արեղյանի անվ. գրակ. ին-տ.—Եր.: Սովետ. գրող, 1986.—168 էջ, Հեղ-կից՝ Վ. Ս. Ներսիսյան, Հ. Գ. Բախչինյան:

Հայոց թագավորության վերականգնման հարցը վարդանանց պատերազմի ժամանակ //Պատմաբանասիր. հանդես /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1986.—№ 1.—էջ 177—189:

Մարզու ճակատագրի նարեկացու ընկալումը //Պատմաբանասիր. հանդես /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1986.—№ 3.—էջ 16—26:

Միջնադարյան հայկական պոեմը պատմաքննական լույսի տակ //Սովետ. գրակ.—1986.—№ 8.—էջ 123—129:

Գրախոս. Մադոյան Ա. Միջնադարյան հայկական պոեմը (ԺԱ—ԺԶ դարեր).—Եր., 1985.—349 էջ:

Армянская средневековая литература: Крат. история /АН Арм ССР. Ин-т лит. им. М. Абегамяна.—Ер.: Совет. грех, 1986.—136 с.—Соавт.: В. С. Нерсисян и Г. Г. Бахчинян.

То же на франц. яз.

Histoire abrégée de la littérature arménienne médiévale: Du V au XVIII siècle.—Erevan: Sovet. grogh, 1986.—115 p.—Coaut.: W. S. Nersessian, H. G. Bakhchinian.

1987

Սայաթ-Նովա: Մենագրություն:—Եր.: Սովետ. գրող, 1987.—192 էջ:

Եղիշէ //Պատմարանասիր. հանդես /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1987.—№ 2.—էջ 210—225:

Հին և միջնադարյան գրականություն //Սովետ. Հայաստան: Հայկ. սովետ. հանրագիտ.—Եր., 1987.—էջ 483—487:

Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի գրադարանում //Զարթոնք (Բեյրութ).—1987.—2 օգոստ.

Саят-Нова.—Ер. Совет. грох, 1987.—96 с.

Армянская литература. Т. 4.—См. 1984 г.

1988

Աշխարհը և նրա ապագան Գրիգոր Նարեկացու պատկերացմամբ //Պատմարանասիր. հանդես /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1988.—№ 3.—էջ 29—44:

Սայաթ-Նովա և Գրիգոր Նարեկացի //Սովետ. գրակ.—1988.—№ 4.—էջ 137—144:

Армянская литература. Т. 5.—См. 1984 г.

1989

Մարդերգությունը Գրիգոր Նարեկացու «Մատենան ողբերգությունն» պոեմում //Պատմարանասիր. հանդես /ՀՍՍՀ ԳԱ.—1989.—№ 1.—էջ 50—64:

Մովսես Խորենացի //Խորհրդ. Ղարաբաղ.—1989.—3 օգոստ.:

Новый перевод Нарекаци //Коммунист.—1989.—7 мая.

Рец.: Григор Нарекаци. Книга скорбных песнопений.— М., 1988.—405 с.

1990

Գրիգոր Նարեկացի (Մենագրություն).—Եր.: Խորհրդ. գրող, 1990.—303 էջ:

Գրիգոր Նարեկացին և նրա «Մատենան ողբերգությունն» պոեմը [Առաջաբան] //Նարեկացի. Մատենան ողբերգությունն.—[Բեյրութ].—1990.—էջ 7—25:

1991

Մովսես Խորենացի. «Պատմություն հայոց» [1500-ամյակի առթիվ] // Հայաստանի աշխատ.—1991.—№ 10.—էջ 4—7:

Նարեկացու գրվածքները: [Հատված «Գրիգոր Նարեկացի» գրքից] // Գրքերի աշխարհ.—1991.—3 փետր.—էջ 6:

Григор Нарекаци—великий поэт и мыслитель X в.—Ер.: Айастан, 1991 г.—200 с.

1995

Հայոց հին դպրության սկզբնավորման հարցի շուրջը // Պատմաբանասիր. հանդես / ԶԳԱԱ.—1995.—№ 1.—էջ 151—168:

Զարախոսության և զրպարտանքի դեմ: Նամակ Ա. // «Ազատամարտ» պարբերականի «Վարուժան» հավելվածում Սեյրան Գրիգորյանի «Պարույր Սևակը անուններ է տալիս...» հոդվածի առիթով) // Պատմա-բանասիր. հանդես / ԶԳԱԱ.—1995.—№ 1.—էջ 257—258.—Բ. Առաքելյանի, Վ. Բարխուդարյանի, էդ. Զրբաշյանի և ուրիշ. հետ համատեղ:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս Վաչե Սմբատի Նալբանդյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը	5
Վ. Ս. Նալբանդյանի կյանքի, գիտական և մանկավարժական գործունեության համառոտ ակնարկ	9
Գրականություն Վ. Ս. Նալբանդյանի կյանքի և աշխատությունների մասին	29
Աշխատությունների ժամանակագրական ցանկ	38

СОДЕРЖАНИЕ

Основные даты жизни и деятельности академика НАН Армении Ваце Смбадовича Налбандяна	7
Краткий очерк жизни, научной и педагогической деятельности академика В. С. Налбандяна	20
Литература о жизни и трудах В. С. Налбандяна	29
Хронологический указатель трудов	38

ՎԱՋԵ ՍՄԲԱՏԻ ՆԱԲԱՆԴՅԱՆ

(Կենսամատենագիտություն)

ВАЧЕ СМБАТОВИЧ НАЛБАНДЯН

(Биобиблиография)

Հրատ. խմբագիրներ Ա. Վ. Հովակիմյան, Մ. Բ. Գեորգյան
Տեխ. խմբ. Զ. Հ. Սարգսյան

Հանձնված է շարվածքի 20.07.1995 թ.: Ստորագրված է տպագրության
20.08.1995 թ.: Չափը $70 \times 108^{1/32}$: Թուղթ № 1: Տառատեսակ «Գրքի սո-
վորական», բարձր տպագրություն: Պայմ. 2,02 մամ., տպագր. 3,25 մա-
մուլ: Ներկ. մամուլ 2,02: Հրատ.-հաշվարկ. 2,08 մամուլ: Տպաքանակ 200:
Պատվեր № 22: Գինը՝ պայմանագրային:

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն, 375019, Երևան,
Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 գ:

Издательство «Гитутюн» НАН РА, 375019, Ереван,
пр. Маршала Баграмяна, 24 г.

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչության տպարան, 378410,
ք. Աշտարակ, 2:

Типография Издательства «Гитутюн» НАН РА,
378410, г. Аштарак, 2.

